

Historiaa ja suuria muutoksia työmarkkinoilla

Leipuriliiton 125-vuotisen historian aikana leipomoalan erityislaatuisuus suomalaisessa työmarkkinaelämässä on tullut esiin monin eri tavoin. Työehtosopimuksissa ja työlaainsäädännössä on ollut käsittämättömiä yksittäisiä säännöksiä ja määräyksiä, joiden olemassaoloa on voinut vain ihmetellä. Valtiovalta ei nähnyt niissä vuosikymmeniin mitään ongelmia, koska ay-liikkeen mielestä kyseiset säännökset olivat ”oikeudenmukaisia ja kohtuullisia”. Tämä kuvaa samalla hyvin ay-liikkeen äärimmäisen vahvaa asemaa Suomessa.

Yksi käsittämättömältä tuntuva säännös oli leipomotyölaissa vuosien 1928–1993 ajan. Tuon 65 vuoden ajanjakson aikana työn tekeminen oli Suomessa kiellettyä. Vuoteen 1983 asti edes yrityksen omistajat eivät saaneet työskennellä yöaikaan omassa yrityksessään. He saivat tehdä yötyötä vain poikkeusluvalla ja maksimissaan 10 päivänä vuodessa. Mutta samanaikaisesti, vuodesta 1968 lähtien, kolmivuorotyötä teettäneet suuret tehdasleipomot saivat leipoa vapaasti kolmessa vuorossa, kun pyysivät siihen luvan työneuvostolta/työmarkkinajärjestöiltä. Vasta vuonna 1993 yötyötä koskevat rajoitukset poistuivat leipomotyölaista, ja sen myötä pieniä ja suuria leipomoita koskevat säännökset lähestyivät toisiaan, toki työnantajaliittoon kuuluvia (suur)yrityksiä edelleen suosien.

Työmarkkina-asioihin liittyen olisi voinut kuvitella, että viimeistään vuoden 1995 jälkeen leipomoalalla, kuten muutoinkin suomalaisessa työmarkkinaelämässä, olisi pystytty uudistumaan. Olihan Neuvostoliitto hajonnut jo vuonna 1991 ja Suomi liittynyt EU:iin vuonna 1995. Näin ei kuitenkaan käynyt vaan työmarkkinoilla kaikki jatkui kuin mikään ympärillä olevassa maailmassa ei olisi muuttunut. Suomettunut Suomi jatkoi työmarkkinaelämässä entisellä tyyllillään, ay-liikkeen määrittelemällä ja päättämällä tavalla. Tästä leipomoala on erityisen hyvä esimerkki.

Toinen leipomoalan erityislaatuisuutta kuvaava asia liittyy työaikalain uudistukseen vuonna 1996. Tuolloin kaikkein muiden alojen erillislait kumottiin, paitsi leipomotyölaki yhden pykälän osalta koskien yötyölisän maksamista. Leipomotyölakiin ei tuolloin kuitenkaan jätetty määräystä siitä, kenen tuota lisää tulisi maksaa ja kenelle sitä maksettaisiin*. Mutta niin vain vuorotyötä tehneet leipomot tuota lakia vuosikymmenien ajan noudattivat ja yötyölisää lain nimen perusteella mukisematta maksoivat. Asia oli poliittisesti liian herkkä, jotta tätä epäkohtaa olisi uskallettu nostaa esille. Onneksi tuo laki viimein 1.3.2025 kumoutui.

Kolmas täysin kohtuuton määräys oli leipomoiden työntekijöitä koskevassa työehtosopimuksessa noin 50 vuoden ajan. Siinä tosiasiallisesti kiellettiin osa-aikaisten työntekijöiden käyttäminen muulloin kuin viikonloppuisin järjestäytymättömissä, työnantajaliittoon kuulumattomissa, yrityksissä**. Tähän syytä oli se, että työehtosopimusmääräyksen mukaan osa-aikaisten työntekijöiden palkkaaminen muulloin kuin viikonloppuisin edellytti leipomoalalla paikallisen sopimuksen tekemistä***. Ja kuten tiedämme, paikallinen sopiminen oli Suomessa kiellettyä

järjestäytymättömiltä yrityksiltä aina 1.1.2025 asti, niin uskomattomalta kuin tuo nyt jälkikäteen kuulostaakin****. Tuota työehtosopimusmääräystä ei leipomoalalla kuitenkaan käytännössä juurikaan noudatettu, ei ainakaan järjestäytymättömässä yrityskentässä. Yritykset palkkasivat osa-aikaisia työntekijöitä tarpeen mukaan, eikä työntekijäliitto siihen paljoa puuttunut. Tai ei ainakaan tietääkseni vienyt niitä käräjäoikeuden ratkaistavaksi. Ehkä SEL:n puolella myös ymmärrettiin, kuinka kohtuuttomasta asiasta olisi ollut kyse.

Tämän kevään aikana olen pitänyt esityksiä Leipuriin 125-vuotiseen historiaan liittyen. Niissä olen käynyt läpi myös edellä mainittuja aiheita. On ollut kiinnostavaa seurata, kun kuulijat ovat kommentoineet ja hymähelleet menneiden sukupolvien ratkaisuille. Sen sijaan suhtautuminen lähimenneisyyden tapahtumiin on selvästi varovaisempaa, sillä ne osuvat lähemmäs meitä itseämme ja omaa elinikaamme. Tästä syystä voikin kysyä: onko meidän sukupolvellamme varaa arvostella aiempien aikojen toimintaa, kun mietimme, millaisia säädöksiä meidän ajassamme on ollut ja miten olemme itse niihin suhtautuneet?

Olen kuitenkin sitä mieltä, että leipomoalalla toimivien ei tarvitse juuri miettiä, mitä tulevat sukupolvet ajattelevat tekemisistämme. Erikoisia tes-määräyksiä on aina ollut muillakin aloilla, paperialan työntekijöiden ”saunalisästä” lähtien, ja niitä tulee tulevaisuudessakin olemaan. Ja vertailuksi ei tarvitse ottaa kuin yhteiskunnan määräämät 2020-luvun alun koronarajoitukset. Esimerkiksi vuosikymmenen alussa ollut ajanjakso, jolloin ravintolasta valomerkin jälkeen klo 18 ehti vielä hyvin Alkoon ostamaan juomia tai se, että Veikkausliigan jalkapallo-ottelua pääsi seuraamaan ulkoilmaan enintään 6 katsojaa. Nuo säännökset ovat hyviä esimerkkejä siitä, mitä yhteiskunnissa voi tapahtua, kun pelko voittaa järjen. Olisi mielenkiintoista tietää, mitä tulevat sukupolvet mieltävät, kun he lukevat noista rajoituksista esimerkiksi 50 vuoden kuluttua. Arvelen, että he pitävät itseään vähän viisaampina, mutta ehkä heillä on siihen ihan syytäkin. Varsinkin kun miettii tämän päivän maailmanmenoa ja erityisesti suurvaltojen johtajien toimintaa, joka huolestuttavalla tavalla muistuttaa 1930-luvun lopun tapahtumista.

Mika Väyrynen

* Aiheesta lisää linkissä olevissa Leipuri-lehden pääkirjoituksissa [4/2025](#), [7/2024](#) ja [7/2019](#).

** Määräys oli työehtosopimuksessa voimassa aina helmikuuhun 2023 asti, jolloin sitä viimein muutettiin. Aiheesta lisää Leipuri-lehden pääkirjoituksissa [2/2023](#) ja [8/2022](#).

*** Näin myös työtuomioistuimen ratkaisussa TT 2016:6 todetaan.

**** Tuolloin järjestäytymättömien yritysten syrjintä Suomessa viimeinen loppui tai ainakin olennaisesti väheni. Aiheesta lisää Leipuri-lehden pääkirjoituksissa [1/2025](#), [6/2019](#) ja [3/2019](#).